
TILTAK FOR OPPFØLGING AV STUDENTER VED FAGSKOLER, HØYSKOLER OG UNIVERSITETER UNDER KORONAPANDEMIEN

Rapport fra ekspertgruppe

23. NOVEMBER 2020

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1 Bakgrunn.....	3
1.2 Sammensetning	3
1.3 Mandat.....	4
1.4 Ekspertgruppens tilnærming til mandatet	4
1.5 Oppsummering av anbefalingene.....	5
2. utfordringer og konsekvenser.....	7
2.1 Særlige utfordringer og konsekvenser ved universiteter og høyskoler.....	8
2.2 Særlige utfordringer og konsekvenser ved fagskoler.....	9
3. Smittevernhensyn.....	10
3.1 Studenter som smittebærere.....	10
3.2 Hva er de viktigste smitteverntiltakene for å forhindre smitte blant studenter?	11
4. Ansvar for oppfølging av studenter og arbeid som er gjort så langt	14
4.1 Ansvar for oppfølging av studenter.....	14
4.2 Arbeid med tilgang til lærestedene, smittevern og studenter så langt.....	14
5. Ekspertgruppens vurderinger og anbefalinger	17
5.1 Vurdering av smittesituasjonen fremover og grad av tilgang til lærestedene	17
5.2 Anbefalinger til nasjonale og lokale myndigheter.....	20
5.3 Anbefalinger til sektoren.....	21
5.3.1 Samarbeid, planlegging og informasjon.....	21
5.3.2 Undervisning, studietilbud og eksamen	22
5.3.3 Læringsmiljø, sosiale tilbud og helsetilbud.....	23

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Fagskoler, høyskoler og universiteter sine læresteder var helt stengt for studentene fra 12. mars til 26. april. Deretter ble lærestedene åpnet delvis i flere omganger i perioden 27. april til 15. juni. Fra 15. juni ble de gjenåpnet, forutsatt at regler og anbefalinger om smittevern kan følges. Nasjonale regler og anbefalinger om smittevern innebærer likevel i praksis at institusjonene må begrense tilgangen for studenter og ansatte. I tillegg har lokal smittesituasjon og lokale smitteverntiltak medført at enkelte institusjoner periodevis har måttet stenge, eller begrense tilgang for studenter og ansatte sterkt. Situasjonen har vært og er fortsatt krevende for studentene, faglig så vel som sosialt og psykososialt. Nå som smittespredningen er tilbake på et relativt høyt nivå, og det ser ut til å være en situasjon som vil vedvare, er det behov for å vurdere ytterligere tiltak for å møte situasjonen.

4. november ble det derfor satt ned en ekspertgruppe som skal vurdere og anbefale tiltak for oppfølging av studenter ved fagskoler, høyskoler og universiteter.

1.2 Sammensetning

Ekspertgruppen har bestått av følgende deltakere:

- Knut Børve, ekspedisjonssjef, Avdeling for eierskap i høyere utdanning og forskning, Kunnskapsdepartementet (leder)
- Karin Straume, fagdirektør, Helsedirektoratet
- Robert Smith, seniorforsker, Avdeling for helsefremmende arbeid, Folkehelseinstituttet
- Pål Surén, forsker, Avdeling for barns helse og utvikling, Folkehelseinstituttet
- Oddrun Samdal, viserektor ved Universitetet i Bergen og leder av UHR-Utdanning, Universitets- og høgskolerådet (UHR)
- Eirik Hågensen, rektor ved Fagskolen i Viken

Ekspertgruppen har i tillegg involvert studentene og studentsamskipnadene tett i arbeidet. For å sikre dette, har følgende personer deltatt fast på møtene til ekspertgruppen:

- Jonas Økland, velferds- og likestillingsansvarlig, Norsk studentorganisasjon
- Henning Skau, nestleder, Organisasjon for norske fagskolestudenter
- Morgan Alangeh, president, ANSA
- Gustav Østerberg Øverli, direktør for velferdstjenester, Sit Studentsamskipnaden i Gjøvik, Ålesund og Trondheim

Sekretariatet har bestått av medarbeidere fra Kunnskapsdepartementet, Universitets- og høgskolerådet (UHR) og Diku – Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (i denne sammenheng som sekretariat for Norsk fagskoleråd).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet ved seniorrådgiver Kristina Rickfelt har deltatt som observatør, for å ivareta koblinger mot ekspertgruppen som vurderer oppfølging av sårbare barn og unge.

Medlemmene i gruppen har samlet innspill fra utdanningsinstitusjoner, studentsamskipnader, velferdstingene, studentorganisasjoner og studenter. I tillegg har følgende sendt skriftlige innspill:

- Unio-studentene
- NITO Studentene
- Studentersamfundet i Trondheim
- Fredrikstad Studentsamfunn
- Sikresiden.no
- Norsk Sykepleierforbund
- Bergen Terapihund
- Norges studentidrettsforbund

Innspillene kan leses på Kunnskapsdepartementets [nettsider](#). Ekspertgruppen takker alle som har bidratt til denne rapporten.

1.3 Mandat

Ekspertgruppen har hatt følgende mandat:

- Ekspertgruppen skal vurdere og anbefale tiltak ved fagskoler, høyskoler og universiteter for å sikre god oppfølging av studentene, særlig med tanke på studentenes psykososiale liv, gjennomføring av eksamen og opprettholdelse av studieprogresjon.
- Ekspertgruppen skal involvere studentorganisasjonene og studentsamskipnadene i arbeidet.
- Ekspertgruppen skal levere sin rapport innen 23. november.

Det legges til grunn for arbeidet at institusjonene håndterer situasjonen innenfor sine gjeldende rammebevilgninger og at institusjonene gjør nødvendige tilpasninger og prioriteringer.

1.4 Ekspertgruppens tilnærming til mandatet

Ekspertgruppens mandat er å anbefale tiltak for å sikre god oppfølging av studentene. Gruppen har vurdert hva som er de viktigste utfordringene og lagt disse til grunn for anbefalingene. Gruppen har vurdert ulike sider ved oppfølging av studentene, faglig så vel som sosialt. I tråd med mandatet har gruppen særlig fokusert på studentenes psykososiale liv, gjennomføring av eksamen og studieprogresjon.

Fagskoler, høyskoler og universiteter har faglig autonomi, som innebærer at det er institusjonene selv som har ansvaret for utdanningene og innholdet i dem, herunder gjennomføring av undervisning og eksamen. Institusjonene har også det overordnede ansvaret for studentenes læringsmiljø. Regler og anbefalinger om smittevern fastsettes på både nasjonalt og kommunalt nivå. Ekspertgruppen har utformet anbefalingene i tråd med det. Gruppens anbefalinger retter seg mot tre nivåer:

- Nasjonale myndigheter
- Lokale myndigheter
- Institusjonene, studentsamskipnadene, studentorganisasjonene og studentene selv

Ekspertgruppen har vurdert hva som er riktig nivå på smitteverntiltak ved lærestedene, og har kommet med anbefalinger som bidrar til at praksis på lærestedene samsvarer med smittevern rådene. Gruppen vurderer i den forbindelse at noen enkle lettelser i byrden av smitteverntiltak – der det er forsvarlig – kan ha stor effekt i å bedre trivsel.

I tråd med mandatet har ekspertgruppen ikke foreslått tiltak som innebærer økte midler til institusjonene. Ekspertgruppen har også avgrenset arbeidet slik at spørsmål knyttet til utdanningsstøtte og studentenes økonomiske situasjon ikke er en del av vurderingene.

Vurderingene og anbefalingene i rapporten gjelder alle typer studenter, inkludert deltids- og heltidsstudenter, studenter på nett- eller samlingsbaserte studier.

Ekspertgruppen har ikke avgrenset arbeidet til å kun gjelde norske studenter ved norske institusjoner. Innreisende utvekslingsstudenter til Norge fra utlandet er inkludert. Vurderingene og anbefalingene kan også være relevante for norske utvekslings- og gradsstudenter i utlandet. Selv om studenter i utlandet i større grad følges opp av den institusjonen de studerer ved og omfattes av tiltak i det aktuelle landet, kan også disse studentene dra nytte av tiltak som anbefales i denne rapporten. Eksempler på det er digitale tilbud i ulike former. Vurderingene av utenlandske studenter i Norge og norske studenter i utlandet er knyttet til oppfølging av studentene. Rammebetingelser, som innreise- og utreisemuligheter, karantene-regler m.m., er ikke vurdert til å være del av mandatet.

Ekspertgruppen er kjent med at regjeringspartiene og Fremskrittspartiet er enige om ny krisepakke, inkludert regjeringens forslag om å tildele 10 mill. kroner ekstra i 2021 til tiltak for oppfølging av studentene. Ekspertgruppen har ikke vurdert det som sitt mandat å foreslå fordeling av disse midlene. Gruppen vil likevel peke på at flere av anbefalingene i rapporten er relevante for hvordan disse midlene best kan brukes. Gruppen har blant annet fått innspill om at midlene kan gå til frivillige studentorganisasjoner, til det psykiske helsetilbudet, eller til tiltak som å utvikle apper mot ensomhet og nasjonal kanal for innspill og erfaringsdeling om tiltak.

1.5 Oppsummering av anbefalingene

Når det gjelder håndteringen av konsekvensene av pandemien så langt og vurderinger av tilgang til lærestedene fremover, mener ekspertgruppen at:

- Innsatsen så langt har vært god, men det trengs mer struktur og systematikk i oppfølgingen av studentene.
- Institusjonene må planlegge for å håndtere inngripende tiltak også ut vårsemesteret 2021.
- Smitteverntiltak vil vare lenge – det øker det faglige og sosiale behovet for noe fysisk tilstedeværelse på lærestedet.

Med utgangspunkt i dette har ekspertgruppen følgende anbefalinger til nasjonale og lokale myndigheter:

- Studentene trenger faglige og sosiale møteplasser ved lærestedene hvor de kan overholde smittevernregler også når smittesituasjonen er krevende. Myndighetene bør ta hensyn til dette i utformingen av smitteverntiltak.
- Pandemien har aktualisert behovet for god tilgang til fastlege

Ekspertgruppen har følgende anbefalinger til sektoren:

Samarbeid, planlegging og informasjon

- Utdanningsinstitusjonene bør systematisere informasjonsflyten til studentene.
- Utdanningsinstitusjonene og studentsamskipnadene bør fortsette å samordne seg.
- Institusjonene, samskipnadene og studentene bør sammen planlegge helhetlig oppfølging.
- Fagskolene og studentsamskipnadene bør vurdere å utvide sitt samarbeid.

Undervisning, studietilbud og eksamen

- Alle studenter bør sikres jevnlig adgang til fysisk undervisning og tilstedeværelse ved lærestedene, med mindre smittesituasjonen er ute av kontroll.
- Undervisningen bør bli mer studentaktiv og undervisere bør få mer kompetanse i digital undervisning.
- Frivillige tiltak er ikke nok – undervisning må fange opp alle.
- Utdanningsinstitusjonene bør vurdere å bruke mentorer, seminargrupper e.l. mer aktivt.
- Institusjonene bør ha beredskap for digital undervisning og eksamen våren 2021.

Læringsmiljø, sosiale tilbud og helsetilbud

- Det bør opprettes en nasjonal kanal for innspill og erfaringsdeling om tilbud til studentene.
- Sosiale lavterskeltilbud er svært viktige for læringsmiljø og sosialt liv.
- Samskipnadene og studentidretten bør tilby alternative treningstilbud til studentene.
- Institusjonene, samskipnadene og studentorganisasjonene bør ha tiltak som gir studentene struktur i studiehverdagen med sosiale møtearenaer.
- Institusjonene og studentene bør gå sammen om en markering av studiestart for vårsemesteret.
- Studentsamskipnadene og kommunen må gi god tilgang til psykisk helsehjelp.

2. utfordringer og konsekvenser

Kunnskapsdepartementet har hatt jevnlig dialog med sektoren om situasjonen. I tillegg har flere av utdanningsinstitusjonene, FHI og andre aktører gjennomført undersøkelser. Organisasjonene som har deltatt i ekspertgruppens arbeid, har også mange erfaringer. Under følger en kort oppsummering av hovedtrekkene som tegner seg av utfordringer og konsekvenser av pandemien, med tanke på oppfølging av studentene faglig og sosialt.

Digitalisering av undervisning og eksamen har gått greit, men det er behov for mer oppmerksomhet om studentaktive læringsformer

Det har vært stor innsatsvilje for å få til det digitale løftet som kreves for storstilt omlegging av undervisningen. Mange ansatte har økt sin digitale kompetanse. En undersøkelse fra Universitetet i Bergen (UiB) viser at 85 pst. av underviserne har lært å bruke nye digitale verktøy i løpet av pandemien. Videre sier halvparten av underviserne at de er blitt mer oppmerksomme på egen undervisning og hvordan den kan utvikles.¹ Overgangen til digital undervisning ser stort sett ut til å ha gått bra, særlig med tanke på at det var behov for å raskt bygge ut kapasitet, kompetanse og sikkerhet i de digitale løsningene. Mange studenter er fornøyde med den digitale undervisningen de har fått, samtidig som digital undervisning i mange tilfeller betyr dårligere studiesituasjon og læringsutbytte. Mange studenter peker på at det er behov for mer studentaktiv undervisning og tettere oppfølging enn det digitale forelesninger gir anledning til. Flere institusjoner har hatt behov for å oppgradere digital infrastruktur og bedre plattformer for å dele digitale undervisningsressurser. Det er også utfordringer knyttet til personvern når det gjelder filming eller strømming av undervisning, samt krav til universell utforming.

Digital undervisning og eksamen er mer krevende i noen fag enn andre

Praktisk undervisning og undervisning som krever tilgang til øvingslokaler eller laboratorier, er spesielt krevende å gjennomføre digitalt. I disse utdanningene er derfor behovet for tilgang til lærestedet særlig stort for å gjennomføre både undervisning og eksamen.

Praksis har vært krevende å gjennomføre

Praksissteder har tidvis ikke tatt imot studenter, eller enkeltinstitusjoner eller -kommuner har praktisert egne karantenereregler for studenter fra andre kommuner. Studentene har opplevd usikkerhet som følge av mangel på informasjon og forutsigbarhet. Flere institusjoner er bekymret for studieprogresjon, blant annet som følge av tilgang på praksisplasser, fravær og at det er utfordrende å gjennomføre praksis på normal måte og i tilstrekkelig omfang.

Stor bekymring for studiemiljø og psykisk helse

Utdanningsinstitusjonene og mange andre er bekymret for studiemiljøet og studentenes psykiske helse. Både ansatte og studenter savner livet på lærestedet. Mange merker slitasje på ansatte, selv om hjemmekontor også i mange tilfeller fungerer bra. Både institusjonene, studentsamskipnadene og studentene er bekymret for ensomhet blant studentene, manglende nettverk og faglig og sosial tilhørighet, som kan føre til frafall. Videre har en del studenter trang

¹ Egelandsdal, K., & Hansen, C. J. S. (2020). DigiTrans kortrapport: Undervisernes opplevelse av undervisningssituasjonen etter nedstengingen av UiB grunnet COVID-19. *SLATE Research Report 2020-2*, Bergen, Norway: Centre for the Science of Learning & Technology (SLATE). ISBN : 978-82-93789-06-2

økonomi eller er blitt permittert fra en deltidsjobb, noe som kan bidra ytterligere til usikkerhet i studiehverdagen.

Studentenes bosituasjon gir også utfordringer. Små hybler gir dårlige arbeidsforhold for hjemmestudier, og mange studenter samlet i kollektiv og studenthybler gjør det vanskeligere å følge anbefalinger om smittevern.

Flere studenter rapporterer at de sliter med psykiske helseutfordringer, også før pandemien traff Norge. Andelen som rapporterer alvorlige psykiske plager har økt fra 16 til 29 pst. i perioden 2010-2018.² Innspillene som ekspertgruppen har samlet inn peker på at dagens pandemisituasjon bidrar til å forverre dette, og at dette er det viktigste å jobbe med i sektoren framover. En undersøkelse utført av Sit, Studentsamskipnaden i Gjøvik, Ålesund og Trondheim, viser blant annet at en majoritet av studentene opplever studiesituasjonen under korona som krevende. Åtte pst. av studentene oppfatter den som *svært* krevende. Studentene opplever sosiale forhold og hjemmestudier som de største problemene.³

Ungdom med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom

En undersøkelse fra Unge funksjonshemmede i samarbeid med Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) viser at ungdom med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom har blitt rammet hardt av smitteverntiltakene under koronapandemien.⁴ Undersøkelsen omfatter også studenter (14 pst. av de som har svart). Flere forteller at de har havnet bakpå eller strøket i fag, fått dårligere karakterer, avbrutt studier eller hatt redusert progresjon. En av to har fått mindre ut av undervisningen. Dette henger særlig sammen med mindre sosial stimuli, mindre oppfølging fra lærer, manglende tilgang til læringslokale eller bibliotek og manglende tilgang til hjelpemidler. Nærmere halvparten sier de har mindre motivasjon for skole eller studier. Svært mange forteller at de har fått en forverring i sin psykiske og fysiske helse.

2.1 Særlige utfordringer og konsekvenser ved universiteter og høyskoler

Studenter kan få problemer med å gjennomføre utdanningene

De fleste utdanningsinstitusjonene sier at studentenes gjennomføring ser ut til å ha vært god så langt. Noen institusjoner har sett en økning i utsettelse av å innlevere bachelor- eller masteroppgaven, mens noen sier flere studenter besto eksamen enn ellers. Det er også noe økning i fuskesaker på noen institusjoner.

I en undersøkelse av konsekvensene ved Universitetet i Bergen (UiB) svarer mer enn hver femte student at de ikke har fullført eller har vurdert å ikke fullføre alle emnene sine våren 2020 på grunn av stengingen (foreløpige funn).⁵ Kun åtte pst. av studentene oppgir at de ikke har opplevd noen utfordringer etter nedstengingen. Majoriteten oppgir at de sosiale restriksjonene har hatt en negativ innvirkning på studiehverdagen deres, og mangel på sosialt studiefelleskap

² ShoT-undersøkelsene: <https://www.studenthelse.no/>

³ Tn analyse (2020): Virussituasjon og studentenes behov – oppfølgingsstudie. Oktober 2020.

⁴ <https://ungefunksjonshemmede.no/ungdom-med-funksjonsnedsettelse-har-mistet-rettigheter-under-koronapandemien/>

⁵ Egelandsdal, K. & Hansen, C.J.S. (2020). DigiTrans kortrapport: Studentenes opplevelse av studiesituasjonen etter nedstengingen av UiB grunnet COVID-19. SLATE Research Report 2020-1, Bergen, Norway: Centre for the Science of Learning & Technology (SLATE). ISBN : 978-82-93789-05-5: https://uploads-ssl.webflow.com/5c486a0cc604e5caea14478f/5f68721532e59f6b2acb887f_Kortrapport%20Studenter%20UiB%20Sept%202020.pdf

er det problemet flest studenter opplever etter nedstengingen. Over halvparten av studentene oppgir også at de har hatt lite kontakt med andre mennesker etter at UiB stengte, og over halvparten føler seg mer ensomme. De fleste studentene opplever heller ikke at det er blitt lagt til rette for samarbeid med andre studenter i undervisningen. Studenter ved andre institusjoner har tilsvarende erfaringer.⁶ Majoriteten av studentene har opplevd redusert læringsutbytte etter overgang til heldigital undervisning.

FHI gjennomfører en studentundersøkelse i samarbeid med Universitetet i Bergen, som følger studentene over tid gjennom pandemien.⁷ I uke 39 ble deltakere i SPOT-studien spurt om i hvilken grad mangel på fysisk undervisning gjør at de vurderer å slutte på studiene sine. Elleve pst. svarte at de gjorde det i liten grad, tre pst. i ganske stor grad og tre pst. i svært stor grad. I uke 46 ble samme deltakere spurt om de opplever at konsekvensene av koronautbruddet og tilhørende smitteverntiltak påvirker dem så mye at de seriøst vurderer å slutte på studiene sine. I dette tilfelle svarte 20 pst. med «Ja». Det er uklart i hvilken grad utvalget i SPOT-studien er representativt for hele studentpopulasjonen, men resultatene kan likevel gi en pekepinn på omfanget av problemet knyttet til studiefrafall.

Utenlandsstudenter kan ha ekstra problemer

Internasjonale stipendiater og studenter i Norge kan være ekstra sårbare. De har gjerne mer begrenset nettverk, og de kan ha sårbar økonomi. Språk kan være en barriere med tanke på informasjon om situasjonen, råd og anbefalinger om smittevern m.m.

Norske utvekslingsstudenter i utlandet møter i stor grad de samme utfordringene som andre studenter, men kan ha noen tilleggsproblemer. Mange er på steder hvor smitteverntiltak som påvirker faglig og sosialt liv er enda sterkere enn i Norge. Når det sammenfaller med at disse studentene er på et nytt sted uten familie og kjente, kan de oppleve hverdagen som vanskelig.

2.2 Særlige utfordringer og konsekvenser ved fagskoler

Sammenlignet med universiteter og høyskoler er fagskolene relativt små institusjoner. 32 av 80 fagskoler har færre enn 50 studenter, mens tolv har flere enn 500 studenter. Totalt er det 22 650 fagskolestudenter høsten 2020.

Den praktiske delen av utdanningen er en vesentlig del av høyere yrkesfaglig utdanning, og derfor er tilgang til øvelsesrom, utstyr og laboratorier viktig for alle studentene i høyere yrkesfaglig utdanning.

Ulike studentgrupper i fagskolen har ulike behov som må ivaretas

Om lag 50 pst. av fagskolestudentene tar nettbaserte utdanninger, og rundt 65 pst. tar utdanningen på deltid. Fagskolestudentene som følger stedbasert undervisning har i stor grad de samme problemene som studenter i universiteter og høyskoler.

⁶ Noen eksempler: <https://blogg.hiof.no/rektorat/2020/06/19/majoriteten-av-studentene-har-opplevd-redusert-laeringsutbytte-etter-overgang-til-heldigital-undervisning/>; <https://www.uia.no/nyheter/slik-opplevde-uia-studentene-koronavaarens-undervisning>

⁷ Smith O.R.F., Utvalgte resultater basert på datamaterialet fra SPOT-studien, Folkehelseinstituttet: <https://www.uib.no/studenthelse>

Fagskolestudentene som tar rent nettbaserte studier vil i liten grad bli påvirket av koronarestriksjoner i sektoren. Studentene som tar utdanninger med samlinger opplever redusert studiekvalitet som følge av koronarestriksjonene.

Siden mange av studentene går deltid enten på nettstudier eller nettbaserte studier med samlinger, så er det utfordrende for studentsamskipnadene å nå disse.

En stor andel fagskolestudenter studerer deltid og arbeider fulltid. De er voksne med økonomiske forpliktelser. For denne gruppen skaper det usikkerhet ved permitteringer som igjen går utover psykisk helse og studiesituasjonen.

Særlige utfordringer for studenter som har mye fysisk undervisning

Som en oppfølging av Studiebarometeret for fagskolene våren 2020, gjennomførte NOKUT en spesialundersøkelse av koronasituasjonen for fagskolestudentene høsten 2020. Den viser at det særlig er de som i utgangspunktet har mye fysisk undervisning, eller en blanding av fysisk og nettbasert, som opplever utfordringer. Samtidig har fagskolene prioritert tilgang for disse studentene, og det ser ut til å ha hjulpet. Sammenlignet med i vår, vurderer fagskolestudentene problemene til å være noe mindre i høst. Men av undersøkelsen ser det ut som om situasjonen har forverret seg for de som fortsatt har nettundervisning. Det er flere som vurderer å slutte nå i høst enn i vår. Samme tendens er knyttet til læringsutbytte. Det er en positiv endring blant studenter som nå har fått tilbake fysisk undervisning, og negativ endring blant de som fortsatt har nettundervisning. Det er store forskjeller i hvordan de ulike gruppene opplever at undervisningen fungerer.

Studentombud for fagskolestudenter

Fra 1. august 2019 gjelder krav om at alle fagskolestudenter skal ha tilgang til et studentombud. Fagskolesektoren er preget av mange små aktører og stor geografisk spredning. Det har derfor lenge vært et ønske fra sektoren å etablere et nasjonalt studentombud, for å sikre et kvalitativt godt og likt tilbud over hele landet. I påvente av en avgjørelse om dette har sektoren laget midlertidige løsninger for å oppfylle kravene. Resultatet er at mange fagskolestudenter ikke har en tilfredsstillende ombudsordning, noe som er ekstra utfordrende i pandemisituasjonen. Noen fagskoler har fortsatt ikke fått på plass en ombudsordning. Nasjonalt fagskoleråd og ONF har derfor jobbet for å få på plass et nasjonalt ombud for å sikre studentene. Representantene for fagskolesektoren i ekspertgruppen mener dette er et viktig tiltak for å følge opp studenter generelt, og også særlig i pandemisituasjonen.

3. Smittevern hensyn

3.1 Studenter som smittebærere

Smittesituasjonen er i stadig utvikling og gjengis derfor ikke i detalj her. FHI publiserer hyppig og jevnlig oppdateringer om utviklingen på sine [nettsider](#).

I høst har aldersgruppen 20-29 år hatt den høyeste forekomsten av smitte. Det har vært flere større utbrudd i studentmiljøer. De fleste har oppstått på fester og i sosiale sammenhenger. De store utbruddene har begynt i situasjoner hvor mange personer har vært samlet i samme

lokale uten at de grunnleggende smittevernreglene har blitt fulgt. Det har også vært smitte i studentkollektiver. Det meste av smitten har altså skjedd utenfor undervisningsvirksomheten på lærestedene. Helsemyndighetene har ikke fått rapporter om større utbrudd som har oppstått i forbindelse med undervisning.

Det er noen særtrekk ved studentgruppen som det er viktig å ta hensyn til: Institusjonene har ofte mange studenter på et begrenset geografisk område, og mange studenter veksler mellom ulike emner og studentgrupper gjennom en studiedag. For mange er offentlig transport nødvendig for å kunne komme seg til studiestedene.

Videre er det noen studentgrupper med særskilte problemstillinger:

- Studenter på samlingsbaserte studier fører til reiseaktivitet også over større geografiske områder.
- Studenter som har praksis som del av studiene, særlig innen helse- og velferdsutdanninger og lærerutdanninger, kan være en ressurs for tjenestene under pandemien. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at disse gjennom praksis er eksponert for smitte selv, og at de kan bringe smitte til praksisstedet.

Studenter og andre unge voksne får i stor grad få eller ingen symptomer. Det gjør at de lettere kan bringe smitte videre uten å være klar over det selv.

Studenter og andre unge voksne har dessuten andre sosiale samhandlingsmønstre enn andre aldersgrupper. De bor oftere alene og på lite areal, og har større behov for sosial kontakt og møtearenaer utenfor boligen.

3.2 Hva er de viktigste smitteverntiltakene for å forhindre smitte blant studenter?

Helse- og omsorgsdepartementet har fastsatt forskrift om smitteverntiltak mv. ved koronautbruddet ([covid-19-forskriften](#)). Denne forskriften har bestemmelser som gjelder alle, og egne bestemmelser om utdanningsvirksomhet. I tillegg har kommuner fastsatt egne forskrifter med lokale smitteverntiltak.⁸ Kommunene kan innføre strengere tiltak lokalt ved økende smitte, jfr. [håndbok for kommuneoverleger](#).

FHI har en [nettside](#) med råd om tiltak for å begrense smittespredning ved fagskoler, høyskoler og universiteter. Denne oppdateres kontinuerlig og inneholder råd om kontaktreduserende tiltak, særskilte råd rettet mot kunstutdanninger og helseutdanninger m.m.

Rådene er bygget opp på samme måte som rådene til arbeidsplasser. [Nettsiden](#) med råd for arbeidslivet er også relevant, både for institusjonenes ansatte og for studenter, fordi regler og anbefalinger for arbeidslivet også gjelder for studenter.

⁸ Rundskriv I-7/2020 Rundskriv om kommunale smitteverntiltak:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-i-72020-om-kommunale-smitteverntiltak-som-forbyr-eller-begrenser-sosial-omgang/id2769937/>

De grunnleggende smitteverntiltakene gjelder alle:

1. Syke personer skal holde seg hjemme.
2. God hånd- og hostehygiene, og forsterket renhold.
3. Kontaktreduserende tiltak.

For fagskoler, høyskoler og universiteter anbefaler helsemyndighetene følgende kontaktreduserende tiltak:

- Personer skal holde minst én meters avstand til hverandre.
- Unngå om mulig aktiviteter som krever nærkontakt.
- Vurder tiltak som reduserer antall studenter som er til stede samtidig.
- Unngå større arrangementer.
- Oppfordre studentene til å unngå offentlig transport.

Aktuelle kontaktreduserende tiltak er reduserte gruppestørrelser, ulike oppmøtetider og tilrettelegging for delvis digital undervisning. Det er ikke satt begrensning på antall studenter per forelesning eller undervisningssituasjon, forutsatt at de kan holde tilstrekkelig avstand. Det er heller ikke et krav om registrering av hvem som er på forelesninger, men en slik oversikt kan gjøre en eventuell smitteoppsporing lettere og være til hjelp for lokale helsemyndigheter. Fagskoler, høyskoler og universiteter bør ha dialog med lokale myndigheter om eventuelle oversikter hvis smittesituasjonen tilsier det.

Fagskoler, høyskoler og universiteter har selv ansvaret for å ha egne smittevernveiledere, som til enhver tid skal være tilpasset gjeldende regler og anbefalinger og den lokale smittesituasjonen.

FHI skal nå revidere rådene for å tilpasse dem til situasjoner med økende smitte (forsterkede tiltak). Prinsippene for de reviderte rådene er vist i tabellen under:

Tabell 1 Tiltaksnivå

Tiltaksnivå	Status for pandemien	Konsekvens for tilgang til lærested
Nivå 1 (kontroll)	Ingen eller få påviste tilfeller, men mulighet for oppblussing.	Tilstedeværende undervisning så langt det er mulig, men sikre avstand mellom studenter.
Nivå 2 (kontroll med klynger)	Lokale og regionale utbrudd som kontrolleres. Insidensen er gjerne noe varierende som følge av utbrudd. Tilfellene kan være begrenset til visse grupper, og bare en liten andel (under 10 %) har ukjent smittesituasjon. Testing og smittesporing håndteres greit.	Som nivå 1.
Nivå 3 (økende spredning)	Økende insidens utenom avgrensede utbrudd og fare for rask akselerasjon i insidens. Tilfellene er dels sporadiske og dels klynger i ulike miljøer. Rundt 10 – 20 % har ukjent smittesituasjon. Kapasitet for smittesporing og testing er under press.	Delvis digital undervisning, unngå større forelesninger og sammenkomster.
Nivå 4 (utbredt spredning)	Høy og raskt økende insidens utenom avgrensede utbrudd. Press på sykehusenes kapasitet. Økende insidens eller flere utbrudd i sårbare grupper. Rundt 20 – 30 % har ukjent smittesituasjon. Økende insidens av innleggelse og dødsfall. Kapasitet for smittesporing og testing er overbelastet.	Digital undervisning er hovedregelen, men studentene kan fortsatt få tilgang til lærestedene, bruke lesesaler og andre fasiliteter, og ha kollokvier, møter og sosialt samvær. De grunnleggende smitteverntiltakene skal overholdes. Tiltakene på nivå 4 er ment å være midlertidige og skal nedjusteres når smittesituasjonen bedres.
Nivå 5 (ukontrollert spredning)	Ukontrollert spredning i samfunnet og fare for å overskride sykehusenes kapasitet. Akselererende insidens utenom kjente utbrudd. Mer enn 30-40% har ukjent smittesituasjon. Smittesporing er ikke gjennomførbart for mange tilfeller pga. kapasitetsmangel.	Digital undervisning for alle. Stenge lærestedet for studenter og eventuelt ansatte.

I tillegg til denne tabellen vil det publiseres en tabell med kvantitative smitteindikatorer som kommuneoverlegene skal bruke for å vurdere hvilket nivå kommunen ligger på.

I oktober og november har Oslo, Drammen og Bergen vært på overgangen mellom nivå 3 og 4, altså med raskt økende smitte som er delvis ut av kontroll. I Bergen er situasjonen per nå i bedring, mens i Oslo-området har man ennå ikke klart å snu trenden. Mange andre kommuner har hatt utbrudd i høst, til dels store, men har fått dem under kontroll ganske raskt. De fleste kommunene i landet er på nivå 1 eller 2.

4. Ansvar for oppfølging av studenter og arbeid som er gjort så langt

4.1 Ansvar for oppfølging av studenter

Universitets- og høyskoleloven og fagskoleloven med forskrifter gjelder fullt ut også under pandemien. Departementet har også fastsatt en midlertidig forskrift om gjennomføring av utdanninger regulert av rammeplan mv. i forbindelse med utbruddet av covid-19.

Institusjonene har selv ansvaret for det faglige tilbudet til studentene, herunder gjennomføring av undervisning og eksamen. Styret for den enkelte utdanningsinstitusjon har det overordnede ansvaret for studentenes læringsmiljø, inkludert at det fysiske og psykiske arbeidsmiljøet er fullt forsvarlig ut fra en samlet vurdering av hensynet til studentenes helse, sikkerhet og velferd. Styret skal, i samarbeid med studentsamskipnadene, legge forholdene til rette for et godt studiemiljø og arbeide for å bedre studentvelferden på lærestedet.

Studentsamskipnadene skal ta seg av studentenes velferdsbehov ved det enkelte lærested. Alle universiteter og høyskoler skal være tilknyttet en studentsamskipnad. Fagskoler har rett til å være tilknyttet en studentsamskipnad, men det er ikke obligatorisk. Forskrift om studentsamskipnader sier at studentsamskipnad og tilknyttede utdanningsinstitusjoner skal samarbeide om velferdstilbud og læringsmiljø. De skal fastsette nærmere regler om ansvarsfordelingen mellom seg og avtale faste møter mellom ledelsene for utdanningsinstitusjonene og studentsamskipnaden. ANSA er studentsamskipnad for studenter i utlandet, og utdanningsinstitusjonene og studentsamskipnadene bør involvere dem i dialogen der det er relevant.

Studenter med særskilte behov har rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og vurdering, for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter. Retten gjelder tilrettelegging som ikke innebærer en uforholdsmessig byrde for utdanningsinstitusjonen. I denne vurderingen skal det legges særlig vekt på tilretteleggingens effekt for å fjerne barrierer for disse studentene, kostnadene ved tilretteleggingen og institusjonens ressurser. Tilretteleggingen må ikke føre til en reduksjon av de faglige krav som stilles i den enkelte utdanningen.⁹

Kommunene har ansvar for å sørge for gode og forsvarlige helse- og sosialtjenester til alle som trenger det. Å inkludere psykisk helse som en likeverdig del av folkehelsearbeidet er et viktig område for regjeringens folkehelsearbeid og er en oppfølging av Meld. St. 19 (2018–2019) *Folkehelsemeldinga — Gode liv i eit trygt samfunn*.

4.2 Arbeid med tilgang til lærestedene, smittevern og studenter så langt

Våren var preget av inngripende smitteverntiltak. Fagskoler, høyskoler og universiteter ble fysisk stengt for studenter 12. mars. Fra 27. april og frem mot sommeren ble lærestedene åpnet gradvis i flere omganger. Tabellen under viser de nasjonale føringene for gjenåpningene:

⁹ Universitets- og høyskolelovens §4-3: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>

Tabell 2 Åpning av lærestedene vår 2020

Dato	Hvem	Antall (grove anslag)	Forutsetninger
12. mars -26. april	Ingen tilgang for studenter		
27. april	Studenter som måtte ha tilgang for å kunne fullføre vitnemålsgivende utdanning våren 2020. Definert til å gjelde utvalgte fagområder med behov for øvingslokaler, laboratorier o.l.	Opp mot 16 000 studenter i høyere utdanning (6 %). Opp mot 12 000 fagskolstudenter (66 %)	Institusjonene skulle begrense tilgangen så mye som mulig, kravet var at de måtte ha tilgang. Regler og råd om smittevern i arbeidslivet gjaldt også for studenter.
11. mai	Studenter som måtte ha tilgang for å opprettholde studieprogresjonen	Opp mot 65-80000 studenter i høyere utdanning (25-30 %) Opp mot 12 000 fagskolstudenter (66 %)	Som over. Institusjonene fikk beskjed om å utvikle egne smittevernveiledere som kontinuerlig skulle oppdateres.
15. juni	Alle	Alle (men i praksis begrenset av regler og anbefalinger om smittevern)	Som over

Det ble hele veien lagt til grunn at institusjonene måtte sørge for strenge behovsvurderinger, slik at omfanget av studenter på lærestedet ble begrenset til de som måtte ha tilgang. Anbefalingene om smitteverntiltak (avstandskrav m.m., jf. kap. 3 i denne rapporten) har hele veien vært de samme for studenter som i arbeidslivet.

Institusjonene planla, i tråd med nasjonale myndigheters føringer, for semesterstart i høst med så åpne læresteder som mulig, men også for en situasjon med økende smitte. Semesterstart ble krevende, og i høst har flere institusjoner periodevis strammet inn sterkt på tilgang igjen som følge av kommunale smitteverntiltak og institusjonenes vurderinger og tolkninger. Flere har leid lokaler for å øke fysisk tilstedeværelse.

Kommunene er ansvarlige for å iverksette lokale tiltak, inkludert kraftigere tiltak der det er mye smittespredning og der situasjonen er ute av kontroll. I tillegg til nasjonale smitteverntiltak har lærestedene derfor måttet følge med også på kommunale tiltak og ha god dialog med lokale myndigheter.

Den midlertidige forskriften om gjennomføring av rammeplanstyrte utdanninger (helse- og sosialfagutdanninger, lærerutdanninger m.m.) gir institusjonene handlingsrom til å gjøre tilpasninger i undervisning og praksis som er forsvarlige og nødvendige, såfremt læringsutbyttet for studiene kan ivaretas.

Det er fortsatt utstrakt bruk av digital undervisning ved alle institusjoner. Balansen mellom det digitale og det fysiske varierer med lokal smittesituasjon og andre forskjeller som blant annet studieportefølje, avhengighet av kollektivtransport og infrastrukturen på lærestedet.

Studentorganisasjonene har gjort mye for å utveksle erfaringer mellom studentene. Dette har gitt de lokale studentrepresentantene et bedre grunnlag for en god dialog med institusjonene om håndtering av situasjonen.

For å ivareta studentene både faglig og sosialt har utdanningsinstitusjonene, student-samskipnadene og studentorganisasjonene gjennomført en rekke tiltak. Dette inkluderer:

- Tilgang til lærestedene også i perioder med mye digital undervisning har gitt studenter mulighet til noe faglig og sosialt samvær. Dette varierer mellom institusjonene og mellom ulike fagområder.
- Åpne treningssentre og aktiviteter som turgrupper har vært svært viktige for fysisk og psykisk helse.
- Studentsamskipnadene har arrangert ulike møteplasser i mindre grupper og digitalt, bli-kjent-arrangementer, samtalegrupper, digitale og utendørs treningstilbud, nettmøter og webinarer.
- Studentorganisasjoner og studentfrivilligheten har arrangert samlinger i mindre grupper og digitale samlinger med quiz eller andre aktiviteter i mange ulike varianter.
- Tilbud om psykisk helsehjelp og samtaletilbud har vært viktig spesielt når smittesituasjonen har vært alvorlig og for dem som ikke fanges opp av digitale aktiviteter.
- Studentmentorer eller nettbaserte læringsassistenter som tilbyr samtaler, bidrar til strukturert arbeid med fagene og sosial kontakt er godt tatt imot av studentene.¹⁰
- Som studentsamskipnad for utenlandsstudenter har ANSA gjennomført en rekke aktiviteter digitalt for studentene. ANSA har også en psykologtjeneste for utenlandsstudenter og jobber aktivt med oppfølging av studentene.

I tillegg har andre aktører tilbud som er brukt av studenter. Noen eksempler:

- Sikresiden.no er en organisasjon som er brukt ved universitetene og høyskolene, som har lansert spill om dagsaktuelle temaer for studenter, innen blant annet smittevern i fadderuke, på fest m.m.¹¹
- Skravlekopp holder blant annet på med et prosjekt for å forebygge og redusere ensomhet blant studenter.¹²
- aktivtetsvenner.no.¹³
- Mental Helse har startet nattåpen studenttelefon.¹⁴

¹⁰ Noen eksempler: <https://www.hiof.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2020/studentmentorer-pilotprosjekt.html>; <https://www.usn.no/aktuelt/nyhetsarkiv/500-studenter-far-hjelp-av-en-ola>; <https://www.uib.no/brydeg2020>; <https://www.vaergodmotdegself.no/>

¹¹ <https://www.sikresiden.no/kunnskapsspill>;

¹² www.skravlekopp.no

¹³ www.aktivtetsvenner.no; <https://m.youtube.com/watch?v=PV4IHTeTcig&t=21s>

¹⁴ <https://www.universitetsavisa.no/student/2020/11/10/%C3%98nsker-%C3%A5-etablere-natt%C3%A5pen-studenttelefon-22964850.ece>

5. Ekspertgruppens vurderinger og anbefalinger

5.1 Vurdering av smittesituasjonen fremover og grad av tilgang til lærestedene

I denne delen presenterer ekspertgruppen tre vurderinger knyttet til smittesituasjonen fremover og grad av tilgang til lærestedene fremover. Ekspertgruppen har lagt disse tre vurderingene til grunn for anbefalingene om tiltak i kap. 5.2.

Innsatsen så langt har vært god, men det trengs mer struktur og systematikk i oppfølgingen av studentene

Konsekvensene av forsinkelser, av at studenter ikke får fullført vurdering og av manglende gjennomføring av utdanningene, er store. Det er i dag om lag 290 000 studenter i høyere utdanning og om lag 22 000 fagskolestudenter. Stenging av lærestedene i vår rammet studenter som allerede var i gang med studiene og integrerte i et studiemiljø. I høst har det kommet mange nye førsteårsstudenter til som ikke er del av et studiemiljø fra før. I tillegg vet vi at mange studenter også i en normalsituasjon er ensomme, og at det er frafall i utdanningene. Kunnskapsgrunnlaget og innspillene til ekspertgruppen viser at opplevelsen av ensomhet forsterkes av pandemien, og at det er økt risiko for frafall fra utdanningene, særlig når behovet for strenge smitteverntiltak varer lenge.

Det er lagt ned svært mye arbeid på mange plan for å følge opp studentene under pandemien. Studentene selv, institusjonene, samskipnadene og andre aktører har gjort en imponerende jobb med å gjøre det beste ut av en krevende situasjon. Vårsemesteret var preget av dugnadsånd og stor vilje til å løse utfordringer som dukket opp. Samtidig hadde alle håpet at situasjonen skulle bedre seg raskere. Nå ser det derimot ut til at vi må leve med en vanskelig situasjon også neste semester.

I den sammenheng ser ekspertgruppen behov for å klargjøre ansvar og forventninger til ulike aktører i sektoren, samt behov for en mer systematisk oppfølging av studenter. Det trengs blant annet mer struktur på dialogen mellom de ulike aktørene, bedre koordinering og oversikt, enda flere lavterskel-tilbud for faglig og sosial kontakt som ivaretar smittevern hensyn samt å styrke det psykososiale tilbudet til studentene.

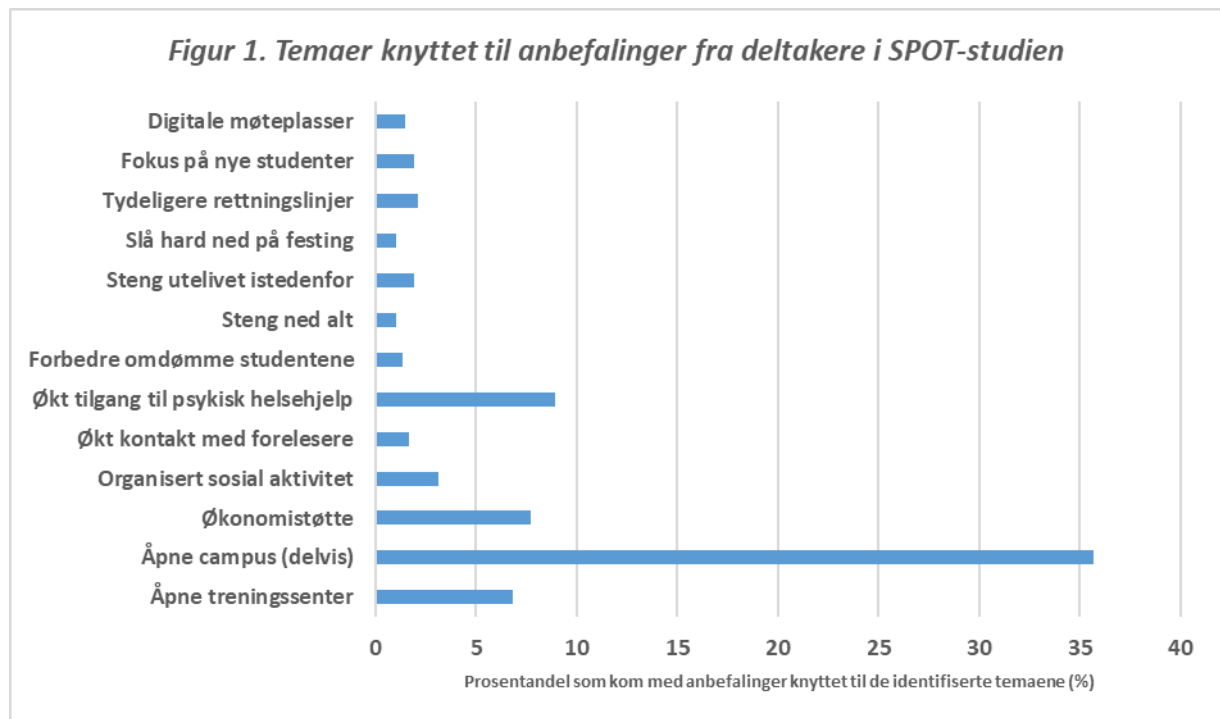
Institusjonene må planlegge for å håndtere inngripende tiltak også ut vårsemesteret 2021

Det er vanskelig å gi gode og sikre svar på hvor lenge fagskoler, høyskoler og universiteter vil måtte leve med inngripende tiltak. Mye tyder på at smittesituasjonen vil være krevende i lang tid fremover, også i neste semester. Selv om nasjonale tiltak etter hvert kan bli mindre omfattende, så vil det lokalt i ulike deler av landet kunne være behov for strengere tiltak. I dagens situasjon er det derfor et sentralt poeng at institusjonene må "planlegge for det uforutsigbare".

Ekspertgruppen vurderer det derfor slik at institusjonene må ta høyde for en hverdag med smitteverntiltak i alle fall ut vårsemesteret 2021.

Smitteverntiltak vil vare lenge – og det øker faglig og sosialt behov for noe fysisk tilstedeværelse

FHI gjennomfører en studentundersøkelse i samarbeid med Universitetet i Bergen som følger studentene over tid gjennom pandemien (SPOT-studien).¹⁵ I uke 46 ble deltakere i SPOT-studien spurt om å komme med anbefalinger som ville kunne begrense skadevirkninger av smitteverntiltakene blant studenter. Av de 1 482 deltakerne som svarte, kom 672 med konkrete råd. Noen foreløpige resultater, jf. figuren under, viser at studentene særlig legger vekt på følgende tiltak som kan avhjelpe situasjonen: en viss grad av tilgang til lærestedet, psykososial støtte og veiledning, økonomiske forhold og tilgang til treningscentre.

Gjennomgående svarte deltakerne at de opplever det som svært inngripende ikke å kunne møtes fysisk på lærestedet. Det er et sterkt ønske om at institusjonene og studentsamskipnadene tilrettelegger for fysiske møteplasser på lærestedet, der smittevernreglene kan overholdes. Boforholdene til studentene er ofte ikke optimale for effektivt læring, og for mange er lærestedet en svært viktig sosial arena. Mange studenter foreslo å møtes i mindre grupper, faste grupper, og/eller kollokviegrupper. Bruk av store lokaler, et rulleringsystem og et bookingsystem ble også foreslått. I tillegg var åpning av lesesal et veldig sterkt ønske.

Studentene mener de følger smittevernreglene på en god måte og at stengte læresteder derfor er et tiltak som fremstår for inngripende. I uke 39 svarte omtrent 3 000 deltakere i SPOT-studien på spørsmål om hva de gjør selv av smittereduserende atferd for å redusere risikoen for å smitte andre eller bli smittet selv. Resultater tyder på at de fleste studentene har tilpasset atferden sin. Andelen deltakere som svarte at de ikke har forholdt seg til de sentrale

¹⁵ Smith O.R.F., Utvalgte resultater basert på datamaterialet fra SPOT-studien, Folkehelseinstituttet: <https://www.uib.no/studenthelse>

smittereduserende atferdene, som å holde avstand, hygiene og karantene/isoleringsreglene, var svært lav.

Vurdering av hvor strenge tiltak skal være, må balanseres også mot varigheten på tiltakene. Eksempelvis var lærestedene helt stengt for studenter noen uker i vår, før de gradvis ble åpnet opp igjen. At noen og særlig utvalgte grupper fikk tilgang til lærestedene relativt raskt, har trolig bidratt til å redusere konsekvensene både faglig og sosialt for studentene i vår. Det er trolig også noe av grunnen til at de negative konsekvensene for gjennomføring i utdanningene ikke ser ut til være veldig store så langt. Når smittesituasjonen nå ser ut til å forbli krevende også i lang tid fremover, har ekspertgruppen lagt vekt på å identifisere hva som er de mest akseptable tiltakene ved behov for begrenset fysisk tilgang, og hva som i en slik situasjon bør prioriteres for å sikre så god oppfølging av studentene som mulig.

Ekspertgruppen vurderer derfor at det i en situasjon med vedvarende smitteverntiltak er viktig med en viss grad av faglig og sosial omgang på smittevernmessig trygge måter, både for å ivareta studentene faglig og sosialt og for å forebygge bruk av alternative møtearenaer med større fare for smittespredning. I FHI's råd er digital undervisning ikke ment som et permanent tiltak, men som et midlertidig tiltak i perioder med økende eller utbredt smitte. Ekspertgruppen mener dette gir grunnlag for å anbefale en viss fysisk tilstedeværelse for studenter på lærestedene, faglig så vel som sosialt, også når smittesituasjonen er krevende. Det vil si at studentene bør ha en viss tilgang til lærestedene også på tiltaksnivå 4, jf. tabell 1 på side 12.

Ved utforming av smitteverntiltak bør det så langt som mulig tas psykososiale hensyn. Tiltak som fører til utbredt mistrivsel blant studentene, kan i seg selv utgjøre en helsetrussel. En viss tilgang til fysisk undervisning og tilstedeværelse er viktig for studentenes trivsel. Ved god tilrettelegging av smitteverntiltak bør dette la seg gjennomføre på de fleste studiesteder.

Lærestedene må også se studentenes liv i et helhetsperspektiv. De fleste bor alene på liten plass og har ikke egen familie. Det kan ikke forventes at de skal isolere seg hjemme i samme grad som andre. Strenge smitteverntiltak kan i tillegg være kontraproduktive, ved at de fører til økt sosial aktivitet på arenaer hvor grunnleggende smitteverntiltak ikke overholdes. Over tid vil tiltakene bidra til tiltakstretthet blant studenter. Sannsynligvis er slik tiltakstretthet allerede utbredt.

Fysisk undervisning og tilstedeværelse kan bidra til å motvirke tiltakstretthet og gir studentene mulighet til å møtes på steder med godt smittevern. Hvis studentene får mer sosial kontakt på lærestedene, kan det også bidra til å minke behovet for samvær på fritiden. Det bør være et mål å flytte så mye som mulig av den sosiale aktiviteten inn på lærestedene, hvor det er lettere å holde god avstand og hygiene. Lærestedene må da aktivt sørge for at grunnleggende smitteverntiltak overholdes i lokalene også utenfor undervisningssituasjonen. Selv om økt tilstedeværelse skulle medføre noen flere tilfeller av smitte i forbindelse med undervisning, kan nettoeffekten bli positiv ved at det blir mindre smitte på uformelle sosiale arenaer.

Rådet fra ekspertgruppen er derfor at lærestedene legger sine smitteverntiltak på nivåene som anbefales i de reviderte rådene, jf. tabellen i kap. 3 og at tiltakene verken skal være svakere eller strengere enn det som anbefales.

I 5.2 kommer ekspertgruppen med anbefalinger til tiltak som kan gjennomføres for å sikre tilstedeværelse ved lærestedene på trygge måter.

5.2 Anbefalinger til nasjonale og lokale myndigheter

Studentene trenger faglige og sosiale møteplasser hvor de kan overholde smittevernregler

Lærestedene har ofte store lokaler med god ventilasjon, hvor studenter og ansatte kan følge regler og råd om smittevern. Noen studentgrupper har antakelig mer behov for tilgang, med tanke på laboratorier og utstyr. Men alle studenter bør ha mulighet for noe undervisning på lærestedet. Institusjonene bør så langt det er mulig også stille lokaler til disposisjon slik at studentene kan bruke lesesaler, bibliotek, kantiner og andre rom til faglige og sosiale aktiviteter innenfor de gjeldende smittevernrammene. Dette kommer ekspertgruppen nærmere inn på i anbefalingene til sektoren under.

Ekspertgruppen mener at både nasjonale og lokale myndigheter bør legge opp sine smitteverntiltak overordnet slik at lærestedene selv kan utforme adgangsbegrensningene i mer detalj, og at det må være en svært høy terskel for ikke å gi studenter noen som helst tilgang til lærestedet.

Når kommuner anbefaler hjemmekontor for arbeidslivet, bør kommunene vurdere fagskoler, universiteter og høyskoler i samme kategori som videregående skole, slik at anbefalingene ikke gjelder for studenter. Det vil si at studenter kan studere på lærestedet også i perioder der det er digital undervisning og vurdering. Studiestedet som arbeidsplass er viktig for mange studenter, selv om undervisningen er digital.

Dersom studentene gjennom studentorganisasjonene tas med i dialog om lokale smitteverntiltak i så stor grad som mulig, kan det legge bedre til rette for at studentenes perspektiver høres, og at studentene bedre vil forstå og etterleve de lokale smitteverntiltakene som kommunene iverksetter.

Ekspertgruppen vil også peke på at noen institusjoner nok har tolket regler og anbefalinger om smittevern såpass strengt at en del studenter har en svært stor andel digital undervisning, og i noen tilfeller liten eller ingen tilgang til lærestedet. Det er viktig med tydelig kommunikasjon og god dialog mellom myndigheter og institusjonene, som tilrettelegger for at institusjonene kan gi en viss grad av tilgang, forutsatt at studenter kan følge regler og råd om smittevern. Anbefaling om å legge undervisningstilbud utenfor rushtid er et eksempel.

Pandemien har aktualisert behovet for god tilgang til fastlege

Mange studenter bor i en annen kommune eller et annet land enn der de har fastlege. Når koronarestriksjoner gjør det vanskelig å reise til fastlegen i hjemkommunen, kan det bli viktigere å få tilgang til fastlegetjenester der de er. Fastlegetjenesten er viktig for studenter med kronisk sykdom og for dem som sliter mer enn det samskipnadenes lavterskel helsetilbud er tiltenkt. Fastlegen er sentral for å behandle eller koordinere og henvise pasienten videre.

Forskrift om pasient og brukerrettigheter i fastlegeordningen har en egen paragraf om helsetjenesten ved Universitetet i Oslo. Helsemyndighetene kan vurdere om det er hensiktsmessig å utarbeide tiltak for å sikre studentene også i andre deler av landet bedre tilgang til fastlege tjenester.

5.3 Anbefalinger til sektoren

5.3.1 Samarbeid, planlegging og informasjon

Utdanningsinstitusjonene bør systematisere informasjonen til studentene

Studentene trenger systematisert og konsistent informasjon så tidlig som mulig. Utdanningsinstitusjonene legger mye arbeid ned i å informere studentene. Eksempelvis har flere institusjoner hatt gode erfaringer med digitale allmøter. Likevel kan det være nyttig for studentene hvis institusjonene har et system for informasjonsflyt som sikrer informasjon om når beslutninger tas og at beslutninger tas så tidlig som mulig. Dette gjelder bl.a. undervisnings- og eksamensform. Når institusjonen informerer studentene om beslutninger, eller når de ikke har mulighet til å gi full informasjon, for eksempel om eksamensform eller -lokale, bør institusjonen informere om grunnene som ligger bak beslutningene eller mangelen på informasjon. Da kan studentene i større grad oppleve at de blir inkludert og informert. Ekspertgruppen har forståelse for at det i usikre og uforutsigbare tider er vanskelig å informere tidlig, men oppfordrer institusjonene til å gi løpende informasjon så tidlig som mulig.

Videre bør institusjonene ta et særlig ansvar for å følge opp utenlandske studenter i Norge og sørge for god informasjon til dem på engelsk. Institusjonene bør også ta et særlig ansvar for å følge opp studenter med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom samt studenter i risikogrupper. Institusjonene, studentsamskipnadene og studentorganisasjonene bør vurdere hvordan de øvrige tiltakene under kan tilrettelegges slik at de også kommer disse studentgruppene til gode.

Utdanningsinstitusjonene og studentsamskipnadene bør fortsette å samordne seg

Utdanningsinstitusjonene bør fortsette det gode arbeidet de gjør for å samordne seg gjennom Universitets- og høgskolerådet og Fagskolerådet, for å sikre så lik behandling som mulig av studentene, spesielt på liknende studieprogram på ulike institusjoner. Dette gjelder først og fremst undervisningstilbud og eksamenstilbud, men også psykososiale tilbud. Alle institusjoner bør delta aktivt i dette arbeidet og bidra med gode erfaringer, slik at alle kan lære av hverandre. Det samme gjelder samskipnadene, som i så stor grad som mulig bør samordne seg gjennom Samskipnadsrådet.

Institusjonene, samskipnadene og studentene bør planlegge helhetlig oppfølging sammen

Mange har allerede etablert et godt samarbeid mellom institusjon, samskipnad og studentene. Enda flere bør gjøre dette, for eksempel ved å etablere en gruppe med representanter fra alle parter og ha faste møter for å sikre god ansvarsdeling, helhetlig oppfølging av studentene og implementering av ulike tiltak.

Videre bør institusjonene ha god kommunikasjon med de studenttillitsvalgte. De studenttillitsvalgte har fått mange telefoner fra fortvilte studenter. Institusjonene bør gi god informasjon og ved behov opplæring til de tillitsvalgte, slik at institusjon og tillitsvalgte er samstemte på hvor studentene kan henvises videre.

Fagskolene og studentsamskipnadene bør vurdere å utvide samarbeid

23 av landets fagskoler er medlem av en studentsamskipnad. Ledelsen ved disse fagskolene, studentsamskipnadene og studentene bør vurdere hvordan de kan samarbeide om studiemiljøet, og sikre at studentene kjenner til tilbudet. Ekspertgruppen mener videre at flere fagskoler kan vurdere å melde seg inn i en studentsamskipnad, slik at også disse studentene vil kunne nyttiggjøre seg velferdstilbudene fra studentsamskipnadene i denne situasjonen. For fagskoler som er lokalisert langt unna der hvor studentsamskipnadene sine velferdstilbud tilbys og for fagskolene med flere nettstudenter, kan skoleledelsen og samskipnaden ha dialog om hvorvidt og hvordan disse studentene kan få tilgang til samskipnadens tjenester. Studentsamskipnadene bør vurdere å markedsføre seg sterkere mot fagskoler og studentene, slik at flere fagskolestudenter kjenner til tilbudet.

5.3.2 Undervisning, studietilbud og eksamen

Undervisning bør bli mer studentaktiv og undervisere bør få mer digital kompetanse

Selv om digital undervisning fungerer for mange, etterlyser studentene mer studentaktiv undervisning og oppfølging fra underviser. Et eksempel er omvendt undervisning [ved UiA](#) og [NTNU](#). Både studenter og institusjoner har spilt inn at de som underviser bør få tilbud for å øke sin digitale kompetanse. I tillegg er det nevnt at eksamensoppgaver bør tilpasses bedre til hjemmeksamen.

Ekspertgruppen har også fått innspill om at kontakt med næringslivet, for eksempel i form av digitale foredrag, kan gi arbeidsrelevans og motivasjon. Et eksempel er Høyskolen og Fagskolen Kristiania sin serie arrangementer "[rett hjem](#)", som blant annet tilbyr foredrag og seminarer fra arbeidslivet, i tillegg til sosialt innhold i mange former.

Undervisning må fange opp alle

Det kan være vanskelig for en del studenter å benytte seg av ulike frivillige faglige eller sosiale tilbud. Dette kan gjelde bl.a. studenter som ikke har et faglig eller sosialt nettverk og som opplever en større terskel for å ta i bruk tilbud fra institusjonene eller studentorganisasjonene. Det er derfor viktig at utdanningsinstitusjonene legger opp undervisningen slik at alle inkluderes på en god måte. Institusjonene har best forutsetninger for å nå også de studentene som i stor grad faller utenfor.

Utdanningsinstitusjonene bør vurdere å bruke mentorer, seminargrupper e.l. mer aktivt

Flere institusjoner har startet med studentmentorordninger, studentassistenter eller [online learning assistants](#), som ser ut til å ha god effekt for læringsmiljø. I tillegg bør institusjonene vurdere om de kan lage et system som i større grad sikrer at studenter deltar i seminargrupper, eller en form for kohort-system for å tilrettelegge for fysisk tilstedeværelse. Faglige grupper bør kunne møtes på lærestedene og digitalt, avhengig av hva som er gjeldende smittevernregler og -råd. I tillegg vil det være viktig for noen studenter som har behov for å isolere seg mer at slike tiltak er digitale.

Institusjonene bør ha beredskap for mye digital undervisning og eksamen våren 2021

Som pekt på over bør alle studenter ha noe undervisning på læresteder så lenge smittesituasjonen tillater det. Institusjonene bør samtidig planlegge for å kunne håndtere strenge smitteverntiltak og for et betydelig innslag av digital undervisning og vurdering også ut vårsemesteret 2021.

Ekspertgruppen anbefaler at institusjonene har klar en beredskap for omlegging til digital eksamen våren 2021, dersom smitteutviklingen lokalt tilsier det. Forutsigbarhet er viktig for studentene, og institusjonene bør gi informasjon til studentene så tidlig som mulig. Det er viktig at studentene skal kunne forberede seg best mulig for den vurderingsformen de skal ha. Det er ikke bare avvikling av den enkelte vurdering i et emne, hvorvidt den skal være digital eller gjennomføres som skoleeksamen som må vurderes, men helheten i studieløpet.

Studentene får vurdert og testet ulike kunnskaper og ferdigheter gjennom hhv. digital hjemmeeksamen og skoleeksamen. Institusjonene må derfor også se studieløpet i helhet når de vurderer gjennomføring av vurdering for et emne.

5.3.3 Læringsmiljø, sosiale tilbud og helsetilbud

Det bør opprettes en nasjonal kanal for innspill og erfaringsdeling om tilbud til studentene

Det vil være nyttig med en kontinuerlig oppdatert kanal med oversikt over tilbud til studentene, som arrangementer m.m. Dette kan for eksempel være en nettside, hvor studenter selv kan komme med innspill om ønskede tilbud, og institusjoner eller organisasjoner kan dele hva slags tilbud de har iverksatt. En slik kanal kan utvikles og driftes i regi av institusjonene, studentorganisasjonene, samskipnadene eller flere av disse i samarbeid. En slik kanal kan også bidra til å løfte opp gode tiltak i regi av studentfrivilligheten og studentorganisasjonene og hjelpe dem til å spre informasjon om aktivitetene sine. Omfanget på studentfrivilligheten og variasjonen i tilbud varierer fra studiested til studiested, og i en tid hvor mye foregår digitalt, kan ulike miljøer her gå sammen og trekke i samme retning.

Ekspertgruppen mener derfor det vil være nyttig med en nasjonal portal som inneholder en oversikt over tilbud til studentene, som gjør det mulig å fremme forslag om nye tilbud og som legger til rette for erfaringsdeling. Portalen vil da kunne gi oversikt over tilbud til studenter som er relevant for alle, men den kan også peke videre til regionale eller institusjonsvise oversikter.

Flere aktører har allerede pågående arbeid som det kan bygges videre på og som kan samordnes. Som eksempler har ANSA mye informasjon på sine nettsider rettet mot utenlandsstudenter, og UiB har opprettet vaergodmotdegself.no. UiBs portal har potensial til å kunne utvikles til en nasjonal portal med regionale nedslagsfelt. Ekspertgruppen ser det som positivt dersom ulike aktører kan samarbeide om en slik kanal for å gjøre bildet mest mulig komplett. I arbeidet kan det også være nyttig å involvere private og ideelle organisasjoner og kommunale tilbud. Portalen kan også oversettes til engelsk for å bli et tilbud til utenlandske studenter i Norge.

Sosiale lavterskeltilbud er svært viktige for læringsmiljø og sosialt liv

Institusjonene, samskipnadene, studentorganisasjoner og studenter kan arrangere et stort utvalg av sosiale treff, innenfor gjeldende smittevernrammer. Institusjonene og studentsamskipnadene bør bistå studentfrivilligheten ved behov, angående hvordan å drive aktiviteten sin under pandemien.

Noen har opprettet trivselsfond som studenter kan søke midler fra til tiltak for trivsel og studiemiljø. Studentorganisasjoner eller andre bør kartlegge og tilgjengeliggjøre informasjon om studentorganisasjoner med åpne opptak. Dette kan være en del av en eventuell nasjonal nettportal. Ekspertgruppen har fått mange eksempler på mulige tilbud:

- Turgrupper
- Bowling, spillkveld, quiz, kahoot, studentbingo – digitalt eller i mindre grupper
- Samlinger knyttet til bosted – i allrom eller rett ved studentbyer i mindre grupper
- "En god start på dagen": arrangement kl 08-09 om bl.a. søvn, stress, rus, kosthold. Gratis frokost med gode smitteverntiltak
- Miljødager med samling for studenter i mindre grupper på samme studie, bli kjent med rådgiver e.l.
- Speedfriending/ hurtigvenn
- Eksamensboost: en uke med ulike arrangement om eksamen før eksamen
- Grubletelefon/pratelinje
- Appen Studievenn o.l.
- Aktivitet på sosiale medier om psykisk helse, trening, tips til aktiviteter når lærestedet er stengt m.m.
- Food trucks for mattilbud der studentene er, eller utkjøring av middag
- Digital presentasjon av ansatte i samtaletjenesten for å senke terskelen for å ta kontakt

Alternative treningstilbud til studentene

Flere av innspillene til gruppen peker på behovet for fysisk aktivitet for å bevare både fysisk og psykisk helse. Flere peker på at det taler for at treningssentre for studenter bør kunne være åpne. Ekspertgruppen er enig i viktigheten av god tilgang til fysisk aktivitet, men viser til at spørsmålet om åpne treningssentre er en større diskusjon som også omhandler treningssentre mer generelt, tilgang til organisert idrett for barn og unge, m.m. Samtidig har ekspertgruppen fått innblikk i mange eksempler på alternative treningsaktiviteter i regi av studentidrett, studentsamskipnader og andre. Det handler blant annet om digitale treningstilbud og utendørs treningstilbud i mindre grupper. Ekspertgruppen anbefaler at studentsamskipnadene og studentidretten legger til rette for fysisk aktivitet på alternative måter, og at dette er aktiviteter som inkluderes i kanalen med oversikt over tilbud til studentene.

Mange studenter trenger struktur i studiehverdagen

Tiltak for å bidra til å gi studentene struktur i en studiehverdag preget av digital undervisning og mindre tilstedeværelse på lærestedene er nyttige. Samskipnadene, institusjonene eller andre bør vurdere å tilby vekketjeneste og diverse kurs (digitalt ved behov) blant annet i eksamensstress-mestring, motivasjon, prokrastinering, digital studieteknikk og personlig økonomi.

Markering av studiestart for vårsemesteret

Studiestart i januar er i motsetning til studiestart i august ikke noe som normalt sett markeres. I dagens situasjon kan det være nyttig med en tydelig markering av nytt semester i januar, og at studiestart markeres digitalt og fysisk så langt det er mulig. Dette bør skje i samarbeid mellom institusjonene og studentorganisasjonene. Hovedmålet kan være å markere semesterstart og informere om både faglige og sosiale møtearenaer for å knytte kontakt studentene i mellom. Det kan for eksempel kombineres med introduksjon til mentorordning for vårsemesteret.

Studentsamskipnadene og kommunen bør gi god tilgang til psykisk helsehjelp

Flere studentorganisasjoner peker på behovet for psykisk helsehjelp, spesielt for studentene som ikke fanges opp av andre tiltak. For studenter som har det ekstra vanskelig under pandemien er det viktig at tilbud om samtaler eller psykisk helsehjelp er tilgjengelig. Tilbudet bør være digitalt når smittesituasjonen gjør det vanskelig å møtes fysisk. Samskipnadene har eksempler på tilbud av tilstedeværende eller digitale tilbud om samtaler eller terapi individuelt eller i grupper. Studentsamskipnadene sine helsetjenester er et supplement til de offentlige lovpålagte helsetjenestene og dekker særskilte behov hos studentpopulasjonen, samt et behov der det offentlige har nedprioritert grunnet hastegrad. Samskipnadene må i økende grad håndtere mer komplekse problemer enn de lavere til moderate plagene man har innrettet tjenestene etter. Ekspertgruppen mener det er behov for økt kapasitet i student-samskipnadenes psykiske helsetilbud.